SERLACHIUS
MUSEOT

GUSTAFIN SALAINEN KOODI

Nimi: ______________________________

Seuraa vaarin, Hannan, Rikun ja Rekku-koiran pyöräretken reittiä. Ratkaise Gustafin salainen koodi keräämällä vihjeitä kohteista, joissa retkeläiset pysähtyivät.

Merkitse vastaukset sivulle 10. Vastausten kirjaimista muodostuu riville sana. Näyttämällä Gustaf-museolla oikean sanan saat muistoksi pienen palkinnon.

12. G. A. Serlachiuksen monumentti

Ilomantsissa nimismiehen poikana syntynyt G.A. Serlachius kouluttautui apteekkariksi. Toimittuaan Tampereella apteekkarina 10 vuotta hän osti Mäntänkoskesta osuuden ja perusti puuhiomon vuonna 1868. Määrätietoinen ja tarmokas patruuna kehitti paikkakuntaa tehtaansa tarpeiden mukaan rakentamalla työväelle asuntoja, kehittämällä liikenneoloja, mutta huolehtimalla myös opetuksen ja sairaanhoidon järjestämisestä. Hän oli kiinnostunut suomen kielen ja kulttuurin edistämisestä ja toimi merkittävänä taiteen suosijana. Lähellä muistomerkin paikkaa, nykyisen tehtaan alueella, sijaitsi vuodesta 1896 Mäntän linna. G. A. Serlachius asui linnassa perheineen. Linna purettiin laajenevan tehtaan tieltä 1939.

13. Gustaf-museo

G. A. Serlachius Oy:n entinen pääkonttori valmistui 1934. Sen ovat suunnitelleet Valter ja Bertel Jung. Arvorakennuksen edustaa koristaa Viktor Janssonin Poika ja kala ja pääsisäänkäyntiä Jussi Mäntysen ilvesveistokset Äidin ylpeys. Vuonna 2000 Gösta Serlachiuksen taidesäätiö osti rakennuksen muuttaakseen sen museoksi. Laajan remontin jälkeen Gustaf-museo avattiin vuonna 2003 teollisuus- ja kulttuurihistoriaa esittelevänä museona. Gustafin näyttelyt yhdistävät taidetta, historiaa, tarinoita, modernia tekniikkaa, multimediaa ja teatterilavastuksia uudella tavalla. Museo on saanut useita kansainvälisiä palkintoja.

8. Koskelanlampi

Koskelanlampi ja Keurusselkä ovat tehtaan yläpuolista vesistöä. Lampi on ollut paikkakunnan virkistykselle tärkeä. Sen rannalle rakennettinkin 1920-luvulla uimalaitos. Tehdas peittää nykyisin kokonaan Mäntänkosken, jonka kautta Koskelanlammen vesi virtaa Kuoreveteen. Putoukseltaan 6-metrinen Mäntänkoski oli alunperin monihaarainen ja kivinen luonnonkoski. Aluksi koskesta otettiin käyttövoima koneisiin turbiinien avulla. Vesivoimalaitos tuottaa veden avulla sähköä tänäkin päivänä.

9. Virtasalmen silta

Vuonna 1897 Vilppulasta Mänttään avattiin kapearaiteinen rautatie. Virtasalmen rautatiesilta on rakennettu vuonna 1929, kun yhtiön kapearaiteinen veturikalusto vaihdettiin normaaliraiteiseen VR:n kalustoon. Mäntän teollisuuden kannalta rautatieliikenne oli elintärkeä. Virtasalmen maantiesilta rakennettiin 1930-luvun puolessa välissä Tehtaankadun liikennekaaoksen helpottamiseksi. Liikennettä Miljoonakaduksi kutsutulla Tehtaankadulla ruuhkauttivat erityisesti Jämsänkosken tehtaan hevoskuljetukset Vilppulan välivarastolle.

10. Myllyranta

Yhtiö rakennutti W. G. Palmqvistin suunnitteleman Mäntän myllyn, joka oli toiminnassa vuosina 1920–82. Mylly edustaa tyyliltään klassismia. Myllyn vierellä oleva Heimo Kautosen suunnittelema punatiilinen veturitalli on vuodelta 1948. Siinä on ollut veturitalli sekä leveä- että kapearaiteiselle veturille. Nykyisin kiinteistöissä toimii Myllyrannan uniikit putiikit ja kahvila.

11. Mäntsän suvun muistomerkki

Mäntänkosken ja paikkakunnan nimi on saanut alkunsa kosken rannalla asuneen Tuomas Niilonpoika Mäntsän nimestä. Aikojen kuluessa sukunimen kirjoitusasu on muuttunut Mäntäksi. Mäntsän eli Mäntän talo on sijainnut kosken rannalla vuodesta 1572. Tuomas Niilonpoika oli Sääksmäeltä kotoisin ja hän tuli alkujaan Mäntänkoskelle kalastamaan. Sukuseura on pystyttänyt muistomerkin entisen Mäntän talon maille vuonna 2000.

Mummolassa

Riku ja Hanna tömistelevät alas mummolan ullakon rappuja.

– Katso vaari, minkä me löysimme vintiltä! Hanna sanoi heiluttaen kädessään taiteltua paperia.

– No, mikä teillä siinä on?

– Se on Mäntän kartta, mutta se on jotenkin erilainen, Riku selitti.

– Antakaas, kun minä katson, vaari pyysi.

Riku avasi kartan ja levitti sen keittiön pöydälle.

– Voi hyvänen aika! Enpä tiennyt, että tämä on vielä tallessa, vaari päivitteli. – Kartta on painettu vuonna 1958. Ei ihme, että se näytti teistä vähän oudolta.

Mummukin tuli katsomaan lasten löytöä.

– Paljon on muuttunut Mäntässä näiden vuosikymmenien aikana, mummu totesi.

4. Paloasema

Mäntän Tulensammutuskunta perustettiin 1880 Suomen neljäntenä maaseutupalokuntana. Paikkakunnan ensimmäinen paloasema rakennettiin 1904 letkunkuivaustorneineen keskelle nykyistä tehdasaluetta. Insinööri Emil Oeschin johdolla yhtiön konepajalla valmistettiin vuodesta 1925 lähtien ensimmäisiä Suomessa rakennettuja paloautoja, jotka saivat nimen Polku-Heikki. Heimo Kautosen suunnittelema Mäntän uusi paloasema rakennettiin vuonna 1961 nykyiselle paikalleen. Mäntän paloasema on osa Tampereen aluepelastuslaitosta.

5. Honkahovi

Arkkitehti Jarl Eklund on suunnitellut Honkahovin vuonna 1938 vuorineuvos R. Erik Serlachiuksen edustuskodiksi. Linkonevan perhe osti vuosia käyttämättä olleen rakennuksen vuonna 1992 ja he kunnostivat sen taidekeskukseksi. Honkahovi avasi ovensa yleisölle vuonna 1993. Taidekeskus Honkahovi toimi Mäntän kuvataideviikkojen näyttelytilana ja keskuspaikkana vuoteen 2007. Ohessa se harjoitti galleriatoimintaa ympärivuotisesti. Kauko Sorjosen säätiön ostettua Taidekeskuksesta enemmistöosuuden on ArtHotel Honkahovin toiminnan painopisteeksi tullut myös hotelli- ja ravintolatoiminta.

6. Tenniskenttä

Tenniksen harrastaminen Mäntässä aloitettiin yhtiön virkailijoiden keskuudessa jo 1910-luvulla. Mäntän ensimmäinen tenniskenttä sijaitsikin Klubin vieressä. Mäntän Tennisklubin jäseneksi pääsi aluksi vain kutsusta. Yhtiö rakennutti Heimo Kautosen suunnitteleman Tenniskeskuksen paviljonkeineen vuonna 1950 johtajien rekrytoinnin helpottamiseksi. Tyyliltään funktionalistinen tennispaviljonki on nykyisin yksityisomistuksessa. Sen kattoterassilta voi seurata pelejä kentillä.

7. Työväentalo

Mänttään perustettiin vuonna 1905 työväenyhdistys, jonka toiminnassa keskeisiä olivat sivistyksen, ruumiinkunnon ja raittiuden ihanteet. Vuonna 1915 rakennettiin talkoilla ja Gösta Serlachiuksen tuella Pohjois-Hämeen komeimmaksikin sanottu työväentalo. Suunnittelijana toimi Valter Thomé. Sotien jälkeen työväen toiminta oli vilkasta erityisesti työväentalon kirjaston, Työväen Näyttämön, torvisoittokunnan ja urheiluseura Mäntän Valon piirissä. Saavutuksista, harrastajamääristä ja katsojista ne kilpailivat Klubin yhdistysten ja seurojen sekä Mäntän Urheilijoiden kanssa, jotka keräsivät väkeä porvarillisen väestön keskuudesta. Työväentalo purettiin vuonna 1970 huonokuntoisena.

GUSTAFIN SALAINEN KOODI

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Näyttämällä Gustaf-museolla oikean koodin saat muistoksi pienen palkinnon.

Lisätietoja kohteista

1. Kirkkopuisto

G. A. Serlachius Oy:n rakennuttama Mäntän kirkko valmistui vuonna 1928 arkkitehti W.G Palmqvistin suunnittelemana. Kirkon sisätiloja koristaa yhteensä 35 Hannes Autereen puuveistosta ja reliefiä. Alttaritaulun on maalannut Alvar Cawén. Lasimaalaukset ovat Cawénin ja Eric O. W. Ehrströmin käsialaa. Kirkkopuiston veistoksista Aimo Tukiaisen veistos Solukko on paljastettu yhtiön 100-vuotisjuhlien yhteydessä 1968. Taidesäätiö hankki Matti Peltokankaan Vuosi 2000 -veistoksen puistoon vuonna 2000.

2. Keskustori

Kansallisveistäjä Wäinö Aaltonen on veistänyt Aleksis Kiven kubistisen muotokuvan vuonna 1930. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö hankki veistoksen Keskustorin koristukseksi vuonna 2009. Mäntän asemakaavassa keskustori ja kirkko toimivat vastapainona keskustan toisessa päässä olevalle kaupungintalolle. Kaupungintalon on suunnitellut Pekka Ilveskoski vuonna 1979. Mäntän ensimmäinen virallinen asemakaava vuodelta 1951 on Heimo Kautosen käsialaa.

3. Elokuvateatteri

Amerikkalaista haalia (engl. hall = sali, seurojentalo) muistuttava Kino Säde on aloittanut toimintansa elokuvateatterina vuonna 1920. Teatterin perusti liikemies Albin Pättiniemi. Samalla tontilla toimi myös Pättiniemen tehdas. Aluksi ohjelmistossa oli ainoastaan mykkäfilmejä. Ensimmäisenä äänielokuvana siellä esitettiin Jääkärinmorsian vuonna 1933. Vuonna 1938 elokuvateatteri Bio Säde siirtyi yhtiön toimihenkilöiden rouvien hallinnoiman Säde-yhdistyksen omistukseen. Yhdistys tuotti rahaa hyväntekeväisyyteen aina 1970-luvulle saakka. Bio Säde säilytti vanhan nimensä, mutta muutti toimintansa uusiin tiloihin Mäntän seudun koulutuskeskukselle vuonna 2012.

– Lähdetään katsomaan, pystyykö tämän avulla vielä suunnistamaan, Hanna ehdotti.
– Mikäs siinä, vaarikin innostui. – Rekku kaipaakin kunnon päivälenkkiä.
– Ottakaa uudempikin kartta mukaan, niin ette eksy, naurahti mummo.
Hetken kuluttua suuntasi kolmen polkupyöräilijän ja iloisesti hölkkäävän kultaisen noutajan muodostama joukko mummolan pihamaalta kohti Kirkkopuistoa.

1. Kirkkopuisto (N 62° 01.636' E 24° 37.519')
– Kirkkopuisto on sama kuin ennenkin, mutta kadun nimi on muuttunut, Hanna sanoi katsoessaan vanhaa karttaa.
– Ja näitä veistoksia ei ollut silloin olemassakaan, vaari selitti. – Muistaakseni Solukko tuli tänne vuonna 1968 ja tämä graniittinen kivipallo vuosituhannen vaihteessa. Sehän on nimeltäänkin Vuosi 2000.

1. Kooditehtävä: Kuinka monen metrin päässä toisistaan ovat Solukko ja Vuosi 2000?

5 m = K **33 m = P** **63 m = N**

2. Keskustori (N 62° 01.689' E 24° 37.413')
– Tällaisen istuvan miehen minä olen nähnyt Helsingissäkin, Riku sanoi. – Se on kyllä paljon isompi.
– Onko tämä Mäntän kirkon vaivaisukko? Hanna kysyi.
Vaari remahti nauramaan.
– Vai että vaivaisukko! Tämä on kansalliskirjailijamme Aleksis Kivi.
– Niin, mutta kun minä olen kuullut, että kirkon edessä on vaivaisukko, Hanna jatkoi hämillisen näköisenä.

– Olet sinä tavallaan oikeassa. Silloin, kun meidät mummun kanssa vihittiin tuolla kirkossa, oven ulkopuolella seisoi todellakin puinen vaivaisukko.
– Missä se nyt on?
– Se on siirretty kirkon eteiseen. Siellä se säilyy paremmin. turvassa.

2. Kooditehtävä: Minä vuonna Mäntän kirkko rakennettiin?

1928 = O **1892 = A** **1982 = E**

3. Elokuvateatteri (N 62° 01.706' E 24° 37.289')
Rekku-koiran oli pakko pysähtyä haistelemaan vanhan talon kivijalkaan jätettyjä koirien kirjeitä.
– Tämä talo on kuin jostain vanhasta amerikkalaisesta elokuvasta, Hanna sanoi.
– Hienosti huomattu, vaari kehaisi. Tämä on Suomen toiseksi vanhin yhtäjaksoisesti toiminnassa ollut elokuvateatteri. Talo on vanhempi kuin kirkko ja siihen on ihan oikeasti otettu mallia amerikkalaisesta teatterista.
– Minulle tuli mieleen historian kirjan kuva jostain kreikkalaisesta temppelistä, kun tässä on noita pylväitäkin, Riku pohti.
Rekku sain kirjeet luetuksi ja tutkimusretkikunta jatkoi matkaansa.

3. Kooditehtävä: Kuinka monta pylvästä on elokuvateatterin julkisivussa Kauppakadun varrella?

6 = M **7 = R** **9 = N**

12. G. A. Serlachiuksen monumentti (N 62° 01.66' E 24° 37.942')
– Siinä on mies, joka purjehti Pegasus-veneellään vuonna 1868 Tampereelta Mänttään ja aloitti tehtaan rakentamisen, vaari selitti.
– Onpas arvokkaan näköinen pappa, Riku totesi.
– Ja arvokkaan elämäntyönkin hän teki. Ei olisi tällaista kaupunkia olemassa, mikäli hän ei olisi rohkeasti tullut ja perustanut tänne kosken partaalle tehdasta.
– Mutta missä se koski on? Hanna ihmetteli.
– Sen uoma on vuosikymmenien aikana muuttunut useasti. Nyt se on oikeastaan piilossa tuolla tehtaan sisällä.

12. Kooditehtävä: Kuinka monta henkilöä on G. A. Serlachiuksen monumentissa?

1 = K **3 = L** **5 = T**

13. Gustaf-museo (N 62° 1.658' E 24° 37.575')
– Tuollaisen kalan kun saisi virvelillä, niin olisi siinä väsyttämistä? Riku pohti katsellessaan Poika ja kala -veistosta.
– Minua eivät sinun kalajuttusi kiinnosta, mutta olisi hieno nähdä tällainen ilves ihan elävänä luonnossa, Hanna sanoi ja ihaili museon sisäänkäyntiä vartioivaa kivistä kissapetoa.
– Osaatko arvata, miksi sen nimi on Äidin ylpeys? vaari kysyi.
– Se on varmaankin ylpeä pennuistaan, Hanna pohti.
– Oikein päätelty. Mutta nyt jätetään Rekku pyöriä vahtimaan ja mennään sisälle museoon

13. Kooditehtävä: Mikä näistä eläimistä esiintyy Gustaf-museon aulan seinämaalauksessa Metsä?

mäyrä= E **hirvi = I** **siili = A**

10. Myllyranta (N 62° 01.835' E 24° 38.456')

– Limsatauko! vaari ilmoitti ja laittoi pyöränsä nojaamaan koivun runkoa vasten.

– Mikä talo tämä on ennen ollut? Hanna kysyi katsellen erikoisenmuotoista punatiilistä rakennusta.

– Tuo vieressä oleva puinen talo on entinen mylly, mutta tämä on veturitalli. Veturit tulivat kiskoja myöten keskellä pihaa olevalle suurelle kääntöpöydälle, josta ne sitten ohjattiin sisään talliin. Veturissa kun ei ole kääntyviä pyöriä, niin silloin täytyy kääntää koko veturi.

10. Kooditehtävä: Kuinka monta valkoista ovea on veturitallin etusivulla?

3 = I **4 = Ö** **5 = E**

11. Mäntsän suvun muistomerkki (N 62° 01.771' E 24° 38.182')

– Ajatelkaapa, miltä tällä paikalla näytti 1500-luvulla, vaari sanoi ja osoitti kädellään Koskelanlammen takana kohisevaa tehdasta.

– Tehdasta ei varmaankaan vielä silloin ollut, Hanna arveli.

– Ei ollut. Tällä paikalla oli vain yksi talo, Mäntsän talo, jonka isäntänä oli Tuomas Niilonpoika. Tarinoiden mukaan hän oli kova kalamies. Hän oli ihastunut vapaana kohisevaan koskeen ja rakentanut talonsa tähän.

– Onko Mänttä saanut talon mukaan nimensä?

– Juu, nimen kirjoitusasu on vain vähän vuosisatojen aikana muuttunut.

11. Kooditehtävä: Mikä on Mäntsän suvun mustomerkissä oleva viimeinen numero?

0 = L **1 = P** **2 = V**

4. Paloasema (N62° 01.617' E 24° 37.111')

– No, nyt me emme ole enää kartalla ollenkaan, Hanna sanoi, kun vaari pysäytti polkupyöränsä parkkipaikalle.

– Totta. Tämä paloasema valmistui vasta kolme vuotta kartan painamisen jälkeen.

– Minä olen nähnyt joskus tässä pihassa ikivanhan paloauton, Riku muisteli.

– Juu, se on vuoden 1932 mallia oleva Ford. Sitä käytetään joskus vieläkin. Ei sillä tietenkään tulipaloja sammutella, mutta ajellaan joissain juhlissa ja paraateissa.

4. Kooditehtävä: Kuinka monta ikkunaa on paloaseman isoissa vaaleissa taiteovissa?

12 = U **14 = E** **20 = O**

5. Honkahovi (N 62° 01.608' E 24° 36.799')

– Tämän talon pihamaa oli meille tavallisille mänttäläisille ihan tuntematonta aluetta minun nuoruudessani, vaari selosti.

– Miksi?

– Koska Honkahovi oli tehtaan johtajan, vuorineuvos Serlachiuksen koti. Täällä on vieraillut vuosien aikana hyvin merkittäviä ihmisiä: valtionpäämiehiä, ministereitä ja teollisuusjohtajia.

– Miksi me nyt saamme olla täällä?

– Nykyään tämä on taidehotelli. Me voisimme joskus tulla tänne vaikkapa konserttiin tai syömään.

5. Kooditehtävä: Kuinka monta ikkunaa on Honkahovin toisen kerroksen julkisivussa?

5 = S **6 = W** **7 =N**

6. Tenniskenttä (N 62° 01.671' E 24° 36.507')

– Kun minä olin pikkupoika, minä olisin kovasti halunnut pelata tennistä, mutta en voinut.

– Miksi? Riku kysyi. – Eikö tätä kenttää ollut vielä silloin?

– Oli toki, mutta täällä saivat pelata vain Mäntän Tennisklubin jäsenet, jotka olivat kaikki ”tehtaan herroja”, niin kuin me heitä kutsuimme.

– Eikö täällä vieläkään saa pelata?

– Saa toki. Kunhan vain maksaa pelivuorosta. Mäntässä ovat monet muutkin asiat muuttuneet, ei ainoastaan kartta, vaari naurahti ja hyppäsi pyöränsä selkään.

6. Kooditehtävä: Kuinka monta kenttää on tennispaviljongilla?

2 = V **3 = P** **4 = K**

7. Työväentalo (N 62° 01.791' E 24° 37.066')

– Vaari, pysähdy! Hanna huusi.

– No, mikä nyt?

– Tässä vanhassa kartassa sanotaan, että me olemme työväentalon kohdalla. Mikä näistä on työväentalo?

– Ei mikään. Mäntän ensimmäinen työväentalo ja nuorisoseurantalo paloivat jo sata vuotta sitten. Uusi työväentalo purettiin vuonna 1970 tornitalojen tieltä.

7. Kooditehtävä: Kuinka monta asuinkerrosta on entisen työväentalon paikalla olevassa tornitalossa?

5 = Y **6 = E** **7 = A**

8. Koskelanlampi (N 62° 01.79' E 24° 37.601')

– Museopuisto, Hanna luki vanhasta kartasta.

– Eipä näytä museolta eikä puistoltakaan, Riku sanoi katsellessaan autoaan tankkaavia asiakkaita.

– Silloin kun teidän isänne oli vielä niin pieni, että työntelin häntä rattaissa, me kävimme täällä aika usein kävelyllä. Tässä oli nimittäin lintutarha. Myöhemmin se siirrettiin Rusinniemeen ja lopulta lopetettiin kokonaan.

– Miksi ihmeessä? Hanna kysyi.

– Väitettiin, että se tuli kuulemma kaupungille liian kalliiksi, vaari sanoi ja pudisti päätään hieman surullisen näköisenä.

8. Kooditehtävä: Kuinka monta mäntyä kasvaa Koskelanlammen rannassa tankkauspisteen ja lammen välissä?

2 = S **4 = M** **5 = T**

9. Virtasalmen silta (N 62° 01.807' E 24° 37.936')

– Uskokaa tai älkää, mutta tämä on varsinainen aarrekätkö, vaari sanoi pilke silmäkulmassaan.

– Miten niin? Riku kysyi.

– Tältä sillalta on heitetty veteen monia varastettuja polkupyöriä ja kaikenlaista tavaraa. Sukeltajat niitä tavaroita ovat käyneet hakemassa, mutta on siellä nytkin ainakin muutama polkupyörä.

9. Kooditehtävä: Kuinka monta paksua kaidetolppaa on sillan korkeassa kaiteessa tehtaan puolella?

18 = T **15 = K** **16 = R**